

Zenon Gajdzica, Magdalena Bełza, Dorota Prysak

Wprowadzenie

Problemy Edukacji, Rehabilitacji i Socjalizacji Osób Niepełnosprawnych 23/2,
9-11

2016

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

Wprowadzenie

Niepełnosprawność jako kategoria badawcza przyjmuje postać sproblematyzowaną dopiero w zestawieniu z podmiotem nią obarczonym i otaczającymi go warunkami. Nadanie jej wymiaru: zjawiska, stanu, własności oraz uwzględnienie jej procesualności i zarazem dynamiki jako podstawy problemu naukowego, nie tylko zachęca, ale wręcz wymusza przekraczanie granic wiedzy dyscyplinarnej. Uwolnienie od konceptualnej tradycji ugruntowanej w określonej dyscyplinie naukowej prowadzi do wieloparadygmatyczności ujęć badawczych. Ostatnie dwie dekady to szczególnie okres rozwoju zróżnicowanych paradygmatycznie formuł badawczych i konstruowanych w ich obszarze koncepcji służących poznaniu i zrozumieniu codzienności osób z niepełnosprawnością. Rozwój ten intensyfikuje wędrówkę pojęcia niepełnosprawności, początkowo zakorzenionego w medycznych i psychologicznych ujęciach funkcjonowania człowieka, a obecnie ujmowanego również w kontekstach społecznych i kulturowych. Ilustrują to przemiany pedagogiki specjalnej inicjowane między innymi skierowaniem zainteresowań badaczy w stronę nie tylko tego, co wywołało, ale również tego, co wywołuje niepełnosprawność, nadając jej dynamiczny wymiar¹. Ten zaś, jak zauważa Reinhart Koselleck (2012), jest typowym objawem historycznej wędrówki wielu pojęć i łączy się z rozwojem nauki.

W poziomie rozwoju i swoistej kondycji metodologii upatruje się ważny czynnik stanu określonej dyscypliny naukowej (Lewowicki, 2001, s. 9). Inaczej ujmując, stan zaawansowania nauki (danej dyscypliny naukowej) mierzy się poprawnością metodologiczną (Hajduk, 2012, s. 11). Ponadto dojrzałość, a zarazem swoistość metodologiczna leży u podstaw procesu wyodrębniania się określonej dyscypliny naukowej (Bronk, 2003, s. 47). Jednym z kryteriów samodzielności sprecyzowanej dyscypliny naukowej jest istnienie wyróżnionego układu pytań stawianych pod adresem pewnego fragmentu świata widzianego w uściślonym aspekcie istnienia swoistego celu poznania, odrębnej aparatury pojęciowej oraz metody badania i systematyzowania uzyskanej wiedzy (Bronk, Majdański, 2009, s. 59). Przy czym, najczęściej znamię naukowości jest metoda badania lub wyróżniony zespół problematyki (Kamiński, 1981, s. 168). Natomiast sam przedmiot formalny (zbiór obiektów badań) nie decyduje o odrębności dyscypliny naukowej, chyba że nie należy on do innej nauki (Bronk, Majdański, 2009, s. 59), chociaż z pewnością stanowi jeden z czynników rozróżniających w przypadku głównych nauk przyrodniczych czy humanistycznych. W przypadku nauk lokowanych we wspólnej dziedzinie sam przedmiot zainteresowań stanowi nierzadko wspólny ich mianownik. Inaczej określając, kilka dyscyplin (a w ich obszarze subdyscyplin) dzieli jej przedmiot, nie posługując się

¹ Zdaniem Kosellecka nadawanie pojęciom historycznym dynamiki to typowy objaw ich wędrówki. Zob. Koselleck, 2012.

przy tym klarownymi kryteriami (Rubacha, 2008, s. 7). Przykładem takiego stanu rzeczy jest pedagogika specjalna, która ogniskuje swoje zainteresowania na problematyce zbieżnej z wieloma innymi dyscyplinami i subdyscyplinami, takimi jak np. socjologia niepełnosprawności, psychologia kliniczna, patofizjologia, a w szerszym ujęciu – pedagogiki z innymi naukami, takimi jak filozofia, ekonomia, prawo, medycyna, kulturoznawstwo etc. (zob. np. Gnitecki, 2006). Trudno w związku z tym o traktowanie pedagogiki specjalnej jako odrębnej dyscypliny naukowej. Tym bardziej, że cele i metody poznania oraz aparatura pojęciowa wpisują się w kanon nie tylko pedagogii, ale także wielu innych nauk społecznych i humanistycznych.

Treści niniejszego tomu nie stanowią zatem kroku w stronę uzyskania metodologicznej niepodległości pedagogiki specjalnej, przeciwnie, wpisują się we wspólne zagadnienia wskazanych obszarów. Niemniej jednak, na poziomie operacyjnym formułowanych koncepcji badawczych i prowadzonych badań, służą identyfikowaniu i egzemplifikowaniu swoistych – dla zagadnieniowego obszaru niepełnosprawności – problemów metodologicznych i metodycznych. Część z nich wynika z podejmowania zagadnień trudnych etycznie, złożonych koncepcyjnie, czy z ulokowania w labiryntach wędrujących znaczeń.

Tom składa się z dwóch zasadniczych części. Pierwsza obejmuje zagadnienia ogólne, druga – szczegółowe. Łączy je podmiot zainteresowań badawczych – osoby z niepełnosprawnością oraz ich codzienność postrzegana w różnych perspektywach. Większość tekstów powstała na kanwie dyskusji prowadzonych podczas II Seminarium metodologii badań w obrębie pedagogiki specjalnej – ogród wieloparadygmatyczności, które odbyło się w grudniu 2015 roku w Cieszynie.

W imieniu kolegium redakcyjnego czasopisma pragniemy złożyć szczególne podziękowania Autorom tekstów oraz wszystkim uczestnikom dyskusji, którzy wyrażając swoje opinie, poglądy i spostrzeżenia, przyczynili się do obecnego kształtu tomu.

Zenon Gajdzica, Magdalena Bełza, Dorota Prysak

Bibliografia

- Bronk A. (2003), *Czy pedagogika jest nauką autonomiczną?* [w:] M. Nowak, T. Ożóg, A. Rynio (red.), *W trosce o integralne wychowanie*, Wydawnictwo Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Lublin.
- Bronk A., Majdański S. (2009), *Kłopoty z porządkowaniem nauk: perspektywa naukowca*, „Nauka” nr 1.
- Gnitecki J. (2006), *Wstęp do ogólnej metodologii badań w naukach pedagogicznych. Tom 1. Status metodologiczny nauk pedagogicznych*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Adama Mickiewicza, Poznań.
- Hajduk Z. (2012), *Ogólna metodologia nauk*, Wydawnictwo Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Lublin.
- Kamiński S. (1981), *Pojęcie i klasyfikacja nauk*, Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Lublin.
- Koselleck R. (2012), *Semantyka historyczna*, tłum. W. Kunicki, Wydawnictwo Poznańskie, Poznań.
- Lewowicki T. (2001), *Szkieł do dziejów metodologii pedagogiki (czyli – o czym warto pamiętać czytając niniejszy zbiór opracowań)* [w:] J. Krajewski, T. Lewowicki, J. Nikitorowicz (red.), *Problemy współczesnej metodologii*, Wszechnica Mazurska w Olecku, Olecko.
- Rubacha K. (2008), *Wstęp* [w:] K. Rubacha (red.), *Konceptualizacja przedmiotu pedagogiki*, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków.